

Medikai ir medicina knygos ženkluose

**Regina
Vaišvilienė**
Lietuvos medicinos
biblioteka

Lietuvos medicinos biblioteka nuosekliai tęsia vieną ilgametę tradiciją, kuria svariai prisideda prie smulkiosios grafikos žanro – ekslibriso – turtinimo. Jau daugiau kaip tris dešimtmečius ji gausina savo ekslibrisų kolekciją „Lietuvos medicina“. Biblioteka kas dešimt metų rengia šalies medikams ir medicinai sukurtų ekslibrisų parodą, išleidžia jos katalogą.

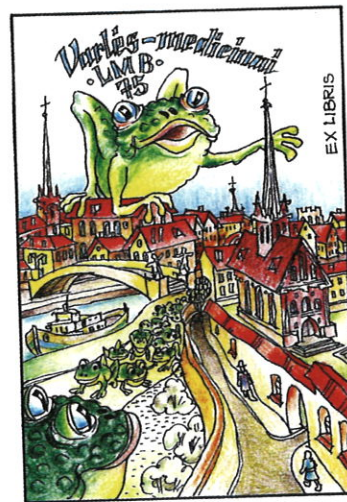
8/10

LBRAGA-2010

Lolita Braza. *Lietuvos MB [Lietuvos medicinos biblioteka]. Atkurta Lietuvai – 100.* 2018. Spalvotas linoražinis, 90 × 84.

Kazys Kęstutis Šiaulytis. *Lietuvos medicinos biblioteka.* 2024. Plunksna, kompiuterinė technika, 150 × 100.

JAC

Vladas Kudaba. *Varlės – medicinai. LMB [Lietuvos medicinos biblioteka]* 75. 2019. Kompiuterinė technika, 110 × 73.

Naujausias katalogas – „Lietuvos medicina, 2024“¹ – visuomenei buvo pristatytas šių metų kovą. Šis straipsnis kaip tik ir iliustruojamas leidinyje publikuojamais ekslibrisais iš Medicinos bibliotekos kolekcijos.

Į leidinį įtraukta daugiau kaip du šimtai 59 autorių mažosios grafikos kūrinių. Medžiaga kataloge pateikiama įprastine autorių abėcėlės seka. Dėl didesnio informatyvumo pateikiamos ir dvi rodyklės: Minimų medikų (daugiau kaip 150 asmenų) ir Minimų institucijų pavadinimų (14 juridinių asmenų). Norintiems išsamiau susipažinti su Lietuvos medicinos bibliotekoje sukaupta ekslibrisų kolekcija pravers ir jos viešinimo medžiaga: publikacijų, vaizdo įrašų, pranešimų sąrašas. Beje, katalogas prabyla ne tik grafikos vaizdais – prie kai kurių ekslibrisų pateikiamos ir jų kūrėjų ar knygos ženklų savininkų mintys apie šį meno žanrą.

¹ *Lietuvos medicina, 2024. Lietuvos medicinos bibliotekos ekslibrisų kolekcijai „Lietuvos medicina“ – 30 metų, 1994–2024: ekslibrisų parodos katalogas / sudarė Regina Vaišvilienė; į anglų k. vertė Vaiva Šimanavičienė. Vilnius: Lietuvos medicinos biblioteka, 2025. 1 pdf failas (114 p.); iliustr.*

Lietuvių medicinos ekslibriso kolekcijos pradžia sietina su 1994 m. spalio 27 d., kai Medicinos bibliotekos 50-ojo jubiliejaus proga buvo atidaryta pirmoji tarptautinė ekslibrisų paroda-konkursas „Lietuvos medicina“. Nuo tos pačios datos skaičiuojamas ir bibliotekos fojė veikiančios Mažosios meno galerijos laikas. Šiuo metu bibliotekos knygos ženklų kolekcijoje yra daugiau kaip 800 ekslibrisų, skirtų gydytojams, medicinos įstaigoms, draugijoms.

Parodos ir jas lydintys katalogai

Per prabėgusį dešimtmetį, nuo 2014 m. organizuotos parodos „Lietuvos medicina, 2014“ ekslibriso žanro srityje nuveikta ne taip ir mažai. 2015 m. bibliotekos lankytojai galėjo susipažinti su Vytauto Valerijono Jucio ekslibrisais (parengtas ir bibliotekai padovanotų dailininko ekslibrisų katalogas), bendradarbiaujant su Lietuvos gydytojų sąjunga, išleistas albumas „Ekslibrisai gydytojams“ (2017), o, minint Lietuvos

Klemensas Kupriūnas. Daktaras Jonas Sąlyga. 2020. Mišri technika, 125 × 90.

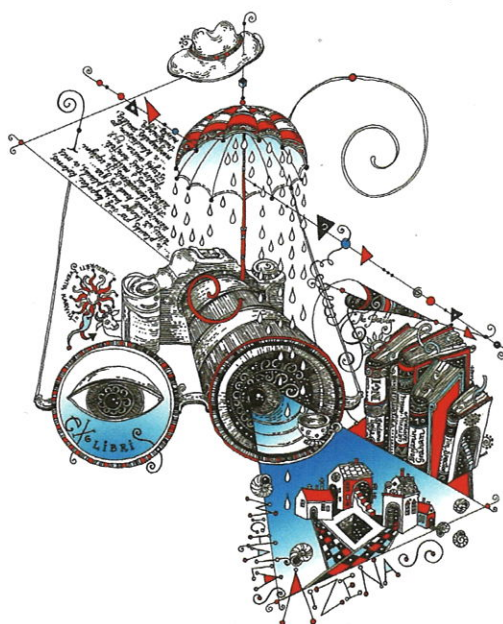
Vida Navikienė. Gesės iš Tauragnų [Eugenijos Šimkūnaitės]. 2021

Klemensas Kupriūnas. Gydytojo Kazimiero Binkio. 2019. Mišri technika, 125 × 90.

Alfonsas Čepauskas. Ortopedo traumatologo Tomo Sveikatos. 2016. Kompiuterinė technika, 115 × 80.

Aušra Čapskytė-Šarauskienė. Ex libris Michailas Aizenas. 2021. Mišri technika, 140 × 110.

Lolita Braza. Prof. Daliaus Jatužio. 2024. Linoraižinis, 110 × 96.

Raudonojo Kryžiaus draugijos 100-metį, 2019 m. surengta ekslibrisų, filatelijos ir ženklelių paroda. 2018 m. eksponuoti Vlado Kudabos, 2022 m. – Karinos Piečaitytės, 2024 m. – Aušros Čapskytės-Šarauskienės ekslibrisai (parengtas ir katalogas).

100-mečio proga Lietuvos Respublikos Seimui 2020-uosius paskelbus garsios farmacininkės, žolininkės Eugenijos Šimkūnaitės metais, biblioteka 2021 m. surengė parodą „Ekslibrisai Eugenijai Šimkūnaitėi“ (išleistas ir katalogas)² – žiniuonei savo sukurtus ekslibrisus skyrė 16 šalies dailininkų. Dailininkui Alfonsui Čepauskui švenčiant 95 metų gimimo sukaktį, Medicinos biblioteka 2024 m. pakvietė į jam sukurtų ekslibrisų parodą „Draugystės

ženklai“, kurioje savo kūrinius eksponavo Lietuvos ir 15 užsienio šalių menininkai.

Kolekcijos ekslibrisų autorių gausa

Knygų ženklų autoriai, kolekcininkai, bibliotekos bičiuliai ekslibrisus mielai jai dovanoja.

Kolekcijoje ne tik nusipelnusių dailininkų ir žinomų ekslibrisų kūrėjų Vytauto Bačėno, Lolitos Brazos, Aušros Čapskytės, Alfonso Čepausko, Vlado Černiauskaitės, Stasio Eidrigevičiaus, Alberto Gursko, Vinco Kisarausko, Saulės Kisarauskienės, Vlado Kudabos, Klemenso Kupriūno, Henriko Mazūro, Petro Repšio, Algimanto Švažo, Domicelės Tarabildienės, Arūno Vaitkaus, Mikalojaus Povilo Vilučio, Godos Žmuidaitės, Rasos Žmuidienės, Alfredo Žmuidos anksčiau ir pastaruoju metu sukurti

² Plačiau: Vaišvilienė R. Vaizdų pasakojimas apie garsiąją žiniuonę. *Tarp knygų*, 2021, spalio, p. 15–17.

darbai, bet ir palyginti naujai ekslibriso kūrėjų gretas papildžiusių Lidijos Pakonaitytės, Kęstučio Šiaulyčio, Vaivos Simanavičienės (Vaišvilaitės) kūriniai.

Kita bibliotekos ekslibrisų kolekcijos dalis – Lietuvos medikų bandymai kurti knygų ženklus sau ir savo artimiesiems. Tokie yra Kazys Barniškis, Asta Grigaliūnienė, Egidijus Nemanis, Audrius Plioplys, Eglė Sakalauskaitė-Juodeikienė.

Sklaida ir mokslo, ir meno renginiuose

Ypatingą dėmesį biblioteka skiria informacijos apie savo sukaupią ekslibrisų kolekciją sklaidai. Šis rinkinys pristatytas mokslo, meno, istorijos konferencijose, medikų renginiuose. Publikacijų apie jį pasirodė ne tik Lietuvos spaudoje, interneto portaluose, bet ir tarptautiniame Europos sveikatos ir medicinos bibliotekų žurnale „Journal of the European Association for Health Information and Libraries“³. 2021–2022 m. Lietuvos medicinos biblioteka bendradarbiavo su Povilo Višinskio biblioteka projekte „Lietuvos ekslibriso kūrėjai XX–XXI a.: enciklopedinio žinyo rengimas“. Ryšiai palaikomi ir toliau teikiant informaciją apie ekslibrisų autorius, jų darbus, parodas.

Prie knygos ženklo populiarinimo medikų bendruomenėje neabejotinai labiausiai prisidėjo albumo „Ekslibrisai gydytojams“ pasirodymas 2017 metais. Šis bendras Medicinos bibliotekos ir Lietuvos gydytojų sąjungos darbas paskatino medikų bendruomenę atkreipti dėmesį į knygos ženklą, jo paskirtį, pamatyti šio mažo meno kūrinio prasmę. Spausdinti knygos egzemplioriai buvo labai greitai išdalinti gydytojams, Lietuvos didžiosioms ir apskričių bibliotekoms. 2019 m. parengus elektroninę versiją, leidinys tapo prieinamas visiems knygos meno gerbėjams.

Susijusi istorinė medžiaga

Kaupiant bibliotekoje ekslibrisų, skirtų Lietuvos medikams ir medicinai, kolekciją, renkama ir su šia tema susijusi istorinė informacija.

Įdomu, kad jau 1935 m. dailininkas Telesforas Valius sukūrė ekslibrisą dar tik būsimam medikui, bet jau žinomam rašytojui Vytautui Sirijos Girai, o 1936 m. dailininkas Vytautas Burba skyrė ekslibrisą Lietuvos Prezidentui, gydytojui Kaziui Griniui.

³ Vaišvilienė, R.; Daniliauskaitė, V. Medical bookplate collection in Lithuanian Library of Medicine. *Journal of the European Association for Health Information and Libraries*, 2015, vol. 11 (1), pp. 23–27.

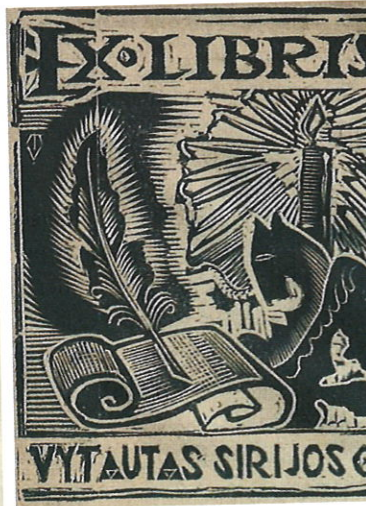
⁴ Медицинский экслибрис: [каталог выставки]. [Вильнюс, Народный музей железнодорожников Литвы], 1980 г.

Tikėtina, kad pirmoji paroda medicinos ekslibriso tema Lietuvoje surengta 1980 metais. Apie tai liudija parodos „Медицинский экслибрис“ („Medicinos ekslibrisas“)⁴ bukletas rusų kalba. Tuomet eksponuoti 156 ekslibrisai, sukurti 82 Sovietų Sąjungos menininkų; tarp jų buvo ir trylikos Lietuvos menininkų darbai. Parodą organizavo Vilniaus kolekcininkas, geležinkelininkas Viktoras M. Manžulo. Ji veikė Vilniaus geležinkelininkų ligoninėje organizuotos medikų konferencijos metu.

Medikų ir medicinos mene tema domino ir Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto dekaną Salezijų Pavilionį (1919–1998). Profesorius peržiūrėjo 90 dailininko Broniaus Uoginto surinktų meno kūrinių katalogų, juose išskyrė 274 meno kūrinius, skirtus medikams, tarp jų buvo ir 14 ekslibrisų.

Naujausiame bibliotekos kolekcijos kataloge sudarytojos pateikiamos ekslibrisų autorių ar jų adresatų mintys padeda geriau suprasti, kokią reikšmę žmogaus ir visuomenės gyvenime gali turėti knygos ženklas. Štai kaip apie ekslibrisą 2019 m. kalbėjo gydytojas prof. Alvydas Laiškonis (1938–2015): „Maždaug prieš 25 metus pas bukinistą nusipirkau tarpukaryje išleistą knygą su žinomo Vytauto Didžiojo universiteto profesoriaus ekslibrisu. Pagalvojau, kad knygos pergyvena jų turėtojus ir lieka aktualios kelioms kartoms. Be to, malonu prisiminti tos knygos savininką. Taip kilo mintis žymėti ir savo bibliotekos knygas.“

Per daugiau kaip 30 metų Lietuvos medicinos bibliotekos kolekcija išaugo iki maždaug 800 knygos ženklų, tapo ne tik matoma, bet ir gerai vertinama kūrėjų, menotyrininkų, kolekcininkų bei knygos ženklo adresatų.

Bibliotekoje kaupiama informacija ir apie istorinius ekslibrisus, skirtus žinomiems šalies asmenims, Prezidentas K. Grinius (Jonas Burba. *Ex libris* Dr. K. Grinius. 1936) ir rašytojas V. Sirijos Gira (Telesforas Valius. *Ex libris* Vytautas Sirijos Gira. 1935. Linoražinis, 60 × 50) buvo gydytojai.